

galmakat hiánytalanul tartalmazza, különösen, ha a teljesség már eleve – a terjedelemből adódóan – illuzorikus.

Ebből is adódik, hogy a lexikon egyes címszavai gyakran túl általánosak: 2–3 sorban lehetetlen érdemi tudnivalókat közölni. A kötet információs értékét azonban nagyban segíti az utalók bősége, nemcsak a szinonimáknál alkalmaztak utalókat, hanem az egyes cikkeken belül is találunk ilyen segítséget.

Egy lexikon használhatósága a címszóanyag kiválasztásán és az utalásokon túl még két tényezőtől függ: a frissességtől és a pontosságtól. A kötet anyaggyűjtését 1984. június 9-én zárták le, ezzel is magyarázható, hogy néhány esetben nem a legújabb adatok találhatóak benne (a Könyvértékesítő Vállalat több helyen is nagykereskedelmi vállalatként szerepel; ez a könyvszakma néhány évvel ezelőtti átszervezése óta már nem helytálló). Az ilyen jellegű, elévült adatokon kívül egy-két pontatlanság, elírás is található a lexikonban. Így például a

Potenciális olvasó címszóban félreérthető az a megfogalmazás, miszerint számuk „mindig kevesebb a valóságos olvasókénál”. Inkább a fordítottja áll fenn. Hasonlóképpen félreérthető a *Magyar nemzeti bibliográfia rendszere* címszóban az MNB egyes részeinek felsorolása: az *Időszaki Kiadványok Bibliográfiája* nem havi, hanem éves jegyzék; a havi összeállítás címe *Időszaki Kiadványok Repertórium*a.

A *Könyvtárosok kislexikona* nem tekinthető végleges, befejezett munkának, inkább vázlatnak, kiindulási alapnak, melynek hibáiból és erényeiből tanulva a remélhetőleg nem túlságosan távoli jövőben megíródhat a részletes, a szócikkek végén a szükséges irodalmi útmutatást is tartalmazó magyar nyelvű könyvtári lexikon. (*Vértesy Miklós: Könyvtárosok kislexikona. Az informatikai szócikkeket írta Novák István. [Közl. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. 1987. Múzsák. 251 l. 96 Ft.*). (p-g)

Tallózó

Az év első felét rendszerint a könyvtárak új éves munkaterveinek és az előző év eredményeit összegző beszámolóknak a felbukkanása jellemzi. Néhányukba bepillantást nyújtunk. Az élre – rangjánál és jelentőségénél fogva – a *Könyvtártudományi és Módszertani Központé* kínálkozik. Az OSZK KMK 1988. évi munkaterve mondhatnánk „klasszikus” tagolású: 1. döntéselőkészítő feladatok, 2. szolgáltatások, 3. szakfelügyeleti feladatok, 4. kutatási feladatok, 5. oktatási, továbbképzési feladatok, 6. szervezési feladatok, rendezvények, 7. a Könyvtártudományi Szakkönyvtár feladatai. Tartalma szolid, óvatos tervezésre enged következtetni, s azt tükrözi, amit a gyakorlat a KMK-ra rákényszerített: lényegében a közművelődési könyvtári terület gondozását, néhány ezen túlnyúló problematika kivételével. Az utóbbiak közé sorolódik az oktatás, továbbképzés ügye, itt főként a továbbképzésben lenne, lehetne teendője a KMK-nak, ha volna hozzá pénze és szellemi kapacitása. Abban bízhatunk, hogy az államigazgatási munka korszerűsítésének során egyszer majd a tárca eljut a szakfelügyeleti vizsgálatok módszerének

gyökeres megváltoztatásához, olyan megoldás kimunkálásához, amely az eddiginél kevesebb formális elemet tartalmaz és kevesebb munkacíműt köt le, munkaidőt rabol el a résztvevő szervezetektől.

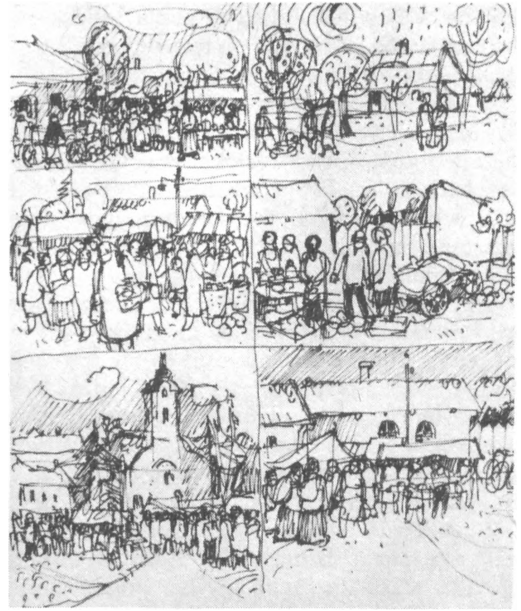
Ennél a dokumentumnál jóval bátrabban kezdeményez a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1988. évi munkaterve*, amelynek alapvető célkitűzései egész könyvtárügyünk számára irányt mutathatnak. Érdemes idézni őket, már csak azért is, mert arra utalnak, hogy a könyvtár vezetése érzékenyen reagál az egész ország, az egész társadalom helyzetének módosulására, és a várható társadalompolitikai változásokból lekezezi a szükséges könyvtárpolitikai feladatokat.

„Működésünket – állapítja meg a dokumentum – végső soron az országban megindult stabilizációs és kibontakozási folyamat határozza meg. A külső feltételrendszerben beálló változásokból adódó következtetéseket magunknak is le kell vonnunk: 1. A legjobb esetben is csak a könyvtári ellátottság szintentartására törekedhetünk. Ezen belül azonban selektív módon járunk el, visszafogva azokat a

tevékenységeket és szolgáltatásokat, amelyek iránt csökkent a társadalmi kereslet, fejlesztünk másokat, amelyek tényleges igényt elégítenek ki. 2. Növeljük tevékenységünk hatékonyságát a szolgáltatások és a szervezeti keretek korszerűsítésével és racionalizálásával. 3. A rendelkezésünkre álló anyagi eszközöket messzemenő takarékosan használjuk fel, s igyekszünk növelni saját bevételeinket.”

A munkaterv a konkrét tennivalók között több újdonságot sorol fel: kiépítik a kerületi fiókkönyvtárakban is a közhasznú információs szolgálatot, folytatják a zároltnak minősített könyvek felülvizsgálatát, a kompakt hanglemezek gyűjtését, újabb fiókkönyvtárakban térnek át az állomány tematikus elrendezésére, továbbfejlesztik – például videokazetta-állomány létrehozásával – a hálózat tagkönyvtárait segítő központi ellátószolgálatot, felülvizsgálják a központi könyvtár funkciórendszerét, restauráló laboratóriumot létesítenek. Nem minden tanulság nélküli az a mód, amellyel a könyvtár megpróbál – programszerűen – több bevételhez jutni. Néhány ötlet: eddig ingyenes szolgáltatásaik némelyikét „pénzesítik”, a másolási díjakat átlagosan 50 százalékkal emelik, következetesen behajtják a késedelmi díjakat, általánossá teszik a főléspéldányok és a nem megőrzésre szánt dokumentumok értékesítését... Szellemes és követésre (még pedig széles körben) érdemes kezdeményezés a beiratkozási díj helyett az önkéntes olvasói támogatással való kísérletezés, amit két könyvtárunkban (egy fiók- és egy főkönyvtárban) vezettek be, úgy hallani, igen jó eredménnyel. Vitathatóbb próbálkozás – még ha hangsúlyozottan az alapfunkciók sérelme nélkül is történik – egyes könyvtári helyiségek alkalmi bérbeadása. De lelkek rajta; a legfontosabb az, hogy a kísérletező-kezdeményező – divatszóval élve: vállalkozói – kedv nem veszett ki az FSZEK vezérkarából, sőt...

A helyzet reális értékelésére vall a *Somogyi Könyvtár 1988. évi munkatervének* az a megállapítása is, amely szerint: „... azonos könyvbeszerzési keret mellett is, a reálérték csökkenése miatt kevesebb dokumentum beszerzésére nyílik lehetőségünk. Munkánk sarkalatos pontja lesz tehát az állományalakítás”. Az állományalakítás tökéletesítése érdekében egész sor bölcs és hasznos intézkedést terveznek, tiszteletet érdemel az a célkitűzésük is, hogy a szolgáltatások eddigi körét és színvonalát továbbra is fenn kívánják tartani. Kár, hogy nem próbálkoznak az FSZEK munkatervében sze-

replő vállalkozásokhoz hasonlókkal. Figyelmet érdemel azonban megyei módszertani tevékenységüknek az a tervpontja, amelynek értelmében más megyékben fogják tanulmányozni a kétlépcsős államigazgatási rendszer bevezetésének könyvtári-módszertani konzekvenciáit. Mellesleg megjegyezve: olyan kérdéstről van szó, amely a tanácsi könyvtárhálózatok irányításának fontos kérdésévé nőhet, és ezért országos figyelmet érdemelne.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának 1987. évi beszámolója drámai hangon ecseteli az állománygyarapítás folyamatosan súlyosbodó pénzügyi nehézségeit. Nagyobb publicitást érdemelne a jelentésnek az a része, amely az anyagi lehetőségek csökkenését részletezi. Néhány idézet belőle: „...Míg a vásárolt könyvkötetek száma csaknem negyven százalékkal csökkent, addig a ráfordítás százhuszszal nőtt. A könyvrendelésre fordítható keret túlnyomó részét a sorozatok beérkező kötetekének kifizetésére kellett felhasználni.” Nem jobb a helyzet a folyóiratrendelések tekintetében sem: „Az egyetem külföldi folyóiratvásárlásokra fordítható kerete, kényszerű egyetemi intézkedés következtében, tíz százalékkal csökkent. A folyóiratárak évi húszhuszonöt százalékos áremelkedése és a romló gazdasági körülmények újabb drasztikus intézkedésre, ismételt lemondásokra kényszeri-

tették az intézmény vezetőit.” Mindezek tudatában a könyvtárvezetés leszögezi, hogy megfelelő feltételek híján a könyvtár egyre kevésbé tud eleget tenni az oktató-nevelő és kutató munka támasztotta követelményeknek, sőt: „A legmodernebb hazai és külföldi adatbázisokra épülő információszolgáltatás sem tudja betölteni hivatását akkor, ha az alapvető eredeti dokumentumok hozzáférése egyre nehezebbé, vagy egyenesen lehetetlenné válik.” Az idézett mondat jelentőségét az adja meg, hogy a könyvtár terminálján immár rendszeressé vált a legkülönbözőbb (társadalom- és természettudományi) külföldi adatbázis-központok lekérdezése. Öröndetes ezen kívül az is, hogy a beszámolási időszakban megnyílhatott (a volt egyetemi templom épületében) a folyóirat- és hírlaptár, de éppannyira öröndetes, hogy a könyvtár – a jelentésből kivehetően – igen eredményesen ki tudja használni a különböző pályázatok nyújtotta támogatási és beruházási lehetőségeket (a különböző könyvtártörténeti és bibliográfiai kutatások támogatása mellett informatikai célokra is sikerült több pénzforráshoz jutniuk).

A debreceniekével azonos gondokat jelez a *Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának 1987. évi munkájáról* készült szűkszavú beszámoló: „1988-ban az eddigi pénz-, helyhiány a jelek szerint fokozódni fog. Amennyiben a beszerzési keretek változatlanul maradnak, akkor a könyv- és folyóiratszerzeményezés szintentartása sem lehetséges.”

A veszprémi és a debreceni egyetemi könyvtári jelentés egyaránt elismeréssel szól azokról a könyv- és kazettabemutatókról, kedvezményes könyvvásárokról, amelyeket a Soros Alapítvány könyvtári programrodájának támogatásával, az Oxford University Press kiadó részére rendeztek. Az akció mibenlétéről és nem mindennapi hasznáról a veszprémi jelentés lelkesen számol be, joggal, hiszen nem pusztán kiállításról van szó, hanem árusításról is. A könyvek (kivételek nélkül a nyelvtanulást segítő munkák) kedvezményes áron, forintért megrendelhetők. A megrendelt könyvet a kiadó két hónapon belül leszállítja. Az országos akció (mert hiszen az) részletes értékelést érdemelne.

Hálózati beszámolót takar a szolnoki Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár kiadványa, *A Szolnok megyei könyvtárak 1987. évi eredményei*, amely szerint a megye tanácsi könyvtáraiban a látogatók és a kölcsönzött kötetek számának korábban tapasztalt, rohamos csök-

kenése öröndetes módon mérséklődött. Figyelemreméltó jelenség, hogy megfelelő feltételek és olvasói igények hiányában a községekben évről évre csökken ugyan a letétek, fiókok száma, a beiratkozott olvasóké azonban a községekben kismértékben nőtt (a városokban ugyanakkor csökkent!), és fokozódott az olvasás gyakorisága (a falusi olvasók átlag 24, a városiak 21 könyvet olvasnak évente).

A könyvtári tervek, beszámolójelentések sora utáni némi változatosságként az Agroinform kitűnő kiadványára kell felhívunk a figyelmet, a gyűjtőköri kódexre (*Mezőgazdasági könyvtárak gyűjtőköri kódexe. Összeállította: Pálinkás Györgyné*). Jóllehet alapjául az OSZK központi nyilvántartása szolgált, adatai frissebbek, és tartalmazza azoknak a mezőgazdasági kutatóintézeteknek (MTA intézmények) adatait is, amelyek nem tagjai a mezőgazdasági hálózatnak. Maga a kiadvány két részből áll, az első az intézmények betűrendjében sorolja fel a fő- és mellékgyűjtőköröket, a második a fogalmak betűrendjében utal az első rész anyagára. A lelőhelyet jelző kódszámok feloldását a függelék tartalmazza. A mezőgazdasági gyűjtőkörű könyvtárak gyűjtési profilja iránt érdeklődők már csak anyagának világosabb, áttekinthetőbb elrendezése folytán is jobban használhatják, mint az OSZK KMK szerkesztette *Gyűjtőköri tájékoztató. Tudományos és szakkönyvtárak* című kiadványt.

*

A továbbiakban néhány terjedelmesebb és nagy jelentőségű könyvtári kiadványt ismertünk. Az élre egy bibliográfia kívánczik: a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár kiadásában a *Veszprém megyei bibliográfiák* sorozat első köteteként megjelent Eötvös Károly bibliográfiáról van szó (*Tóth Jánosné: Eötvös Károly*). Az előző felvázolja a sorozat programját is, a tervek – amelyek között szerepel *Lőrincze Lajos, Lóczy Lajos, Pápay Sámuel*, a három *Cholnoky* életművének feldolgozásán kívül egy-egy Veszprém megyei kistáj, város irodalmának regisztrálása is, időbelileg már most túlmutat az ezredfordulón. Jelentőségét tekintve pedig kiemelkedő fontosságú vállalkozásnak kell minősítenünk, amelynek kétséget kizáróan országos hordereje van. A megvalósítás minőségére az első kötet biztosítékot nyújt, igazolja ezt tartalmának vázlatos ismertetése: a sorozatot bevezető előszó után *Eötvös Károly* pályáját, életművét ismertető tanul-

mány következnek (*Páldy Róbert* tollából), amit életrajzi kronológia követ. Maga a tételes bibliográfiai anyag két főcsoportra oszlik, az első az író önálló köteteit, valamint cikkeit, a másik a róla szóló irodalmat sorolja fel. A bibliográfia fő rendezője az írások kronologikus rendje, használatát kombinált cím-, név- és tárgymutató, a feldolgozott könyvek és a feldolgozott újságok, folyóiratok jegyzéke segíti. A bibliográfia anyaggyűjtése 1986. december 31-ével zárult. A nyomdai úton – magasnyomással, műanyag borítóval – készült kiadvány hitelessé teszi a sorozat megvalósításának a tervét. De emellett szól a bibliográfia tartalma is: a teljességre törekvő kiadvány összeállítója – szerényen – nem nevezi teljesnek művét, mert mint mondja, nem volt lehetősége a 19. század utolsó harmadától a 20. század első évtizedéig valamennyi olyan hazai sajtótermék felkutatására, amelyben *esetleg* megjelenhettek *Eötvös Károly*val kapcsolatos írások. A másodlagos forrásokból vett adatokat azonban – néhány kivételtől eltekintve – ellenőrizte. A feldolgozott időszak kiadványok (és könyvek) jegyzéke széles körű, a jelesebb vidéki periodikumokra is kiterjedő bibliográfiai ellenőrző munkáról tanúskodik. A mostanában örvendetes módon szaporodó repertóriumok és egyéb helytörténeti munkák a későbbiekben még gyarapíthatják az *Eötvös Károly*-filológiát, de a fő forrás mindenképpen a most megjelent bibliográfia marad. Ami pedig az *Eötvös Károly*ról szóló külföldi irodalom feldolgozását illeti, valljuk be, hogy ez meglehetősen reménytelen. Gondoljuk meg, mekkora világviszhangja volt a tiszzaeszlári pernek... Esetleg külföldön élő és működő hazánkfiai segíthetnének ebben.

Egy másik, még nagyobb óriás, *Madách Imre* tudományos igényű életrajzát adta ki a Nógrád Megyei Könyvtár (*Radó György: Madách Imre életrajzi kronológiája*). Az olvasó ne gondoljon valamiféle vékonyka kötetre, a könyv 411 oldal terjedelmű (műmellékletek nélkül). A bevezetés és *Madách* életének szakaszolása után veszi kezdetét az évekre (ezeken belül szükség szerinti időegységekre) bontott kronológia, amelyben egy-egy időszakos előtt a szerző összefoglalta a világ, Magyarország és Nógrád megye politikai és művelődéstörténetének legfontosabb eseményeit. A könyvet kiegészítő két függelék közül az első *Madách* „utóéletét”, műveinek és hírnevének máig tartó krónikáját tartalmazza, a második olyan – jobbára ismeretlenségbe süllyedt vagy má-

sodlagos jelentőségű – műveket sorol fel, amelyek *Madách* művének hatása alatt keletkeztek. A kronológia használatának megkönnyítésére a mutatók hivatottak: a forrásművek és az utóbbiak rövidítéseinek jegyzékei, helységnevmutató, *Madách Imre* műveinek mutatója (ezen belül betűrendes és műfajok szerinti mutató), névmutató és végül a képek jegyzéke.

Algyő 1973 óta közigazgatásilag Szeged városhoz tartozik, annak mintegy „városrésze”. Számos szállal kapcsolódik immár közvetlenül is Szegedhez, ez a kapcsolat infrastruktúrájának fejlődésével a jövőben még szervezettebbé válik, ugyanakkor azonban a város vezetésének szándékai szerint „Algyőt és Szegedet úgy kívánjuk egymáshoz kötni, hogy eközben ne veszítsék el sajátos arculatukat. Szeretnénk, ha megőriznék egyedi településképüket, szerkezetüket, megmaradnának építészeti különlegességeik, néprajzi, kulturális értékeik és helyi öntudatuk” – írta az Algyő jelenét és múltját feldolgozó könyv előszavában *Papp Gyula*, Szeged város tanácsának vb-elnöke (*Algyő és népe. Tanulmányok. Szerk.: Hegyi András*). A könyvet a városi tanács megbízásából a Somogyi Könyvtár adta ki, megírását hosszas előkészítő-kutató munka előzte meg, amelynek kezdeményezője és irányítója a *Szeged története* című, öt kötetre tervezett várostörténeti monográfia szerkesztőbizottsága volt. Az utóbbi álláspontja szerint az elsődleges feladat történeti feldolgozások elkészítése, amelyeket szük-

ség szerint egészítsenek ki más tudományterületekhez tartozó írások. A tanulmánygyűjtemény szerkezeti arányai ennek a felfogásnak érvényesülését tükrözik: a mutatókkal együtt csaknem négy és félszáz oldalas műből mintegy ötven oldalt foglal el a földrajzi helyzet, a növény- és állatvilág, valamint a földrajzi nevek feldolgozása, jó kétszáz oldal terjedelmet a településtörténet. A megmaradt oldalakon a településszerkezetet, a népmozgalom, a kulturális és egészségügyi intézményrendszer fejlődés-, illetve a szénhidrogén-bányászat történetét ismerteti, kivéve az utolsó ötven oldalnyi részt, amely a tárgyi néprajznak, a „gyevi” emberek népszokásainak és végül a nyelvjárás elemzésének szentelődött. A kötetet a rövidítések, ábrák, fényképek jegyzéke, személy- és földrajzinév-mutató zárja.

*

Tallózó munkánkat a most szemügyre vett kiadványtermés egyik legérdekesebb és egyúttal legértékesebb darabjával, azzal a (két kötetes) kutatási beszámolóval fejezzük be, amely az Állami Gorkij Könyvtár kiadásában jelent meg (*Magyarok és szlovének. Együttélésük és együttműködésük a jugoszláv–magyar határ mentén*). A hatalmas (több mint hétszáz oldalas) sokszorosított mű arról a nemzetiségsszociológiai kutatómunkáról számol be, amelyet a ljubjanai Nemzetiségi Kérdések Kutató Inté-

zete és a budapesti Állami Gorkij Könyvtár a jugoszláviai magyar és a magyarországi szlovén nemzetiség életkörülményeinek felderítése érdekében kezdett, mégpedig elsők a jugoszláv–magyar határ közelében fekvő két egyes nemzetiségű település, a magyarországi (szlovén nemzetiség lakta) Felsőszölnök és a jugoszláviai (magyar nemzetiség által lakott) Dobronak vizsgálatával. A két település megközelítőleg azonos távolságra van az államhatártól, mindkettő mintegy ezer lakost számlál, a népesség mindkettőben csökken és mindkét településen a nemzetiségi lakosság van többségben (a gazdasági szerkezet tekintetében is van hasonlóság a két település között: mindkettőre az ingázó, félparaszti életforma jellemző). A kutatás – amelyben magyar és szlovén kutatók vettek részt – interdiszciplináris jellegű volt, a kutatócsoportokban különféle tudományágak képviseltették magukat. A vizsgálódások során a különböző (kereskedelmi forgalomban kapható, illetve nem publikált) dokumentumokon kívül elsősorban a két település lakosságának körülbelül egyharmada körében végzett kérdőíves felmérés anyagára, továbbá az általános iskolások és óvodások között tartott szóbeli és írásbeli vizsgálatok eredményeire és a különböző szervezetek, intézmények vezetőivel folytatott konzultációk során nyert véleményekre támaszkodtak. (A jugoszláviai vizsgálódást a szlovén intézet, a magyarországit az Állami Gorkij Könyvtár szakemberei végezték.) A több éves kutatómunka eredményét foglalja össze a kétkötetes mű, amelynek első kötete – a közösen megfogalmazott bevezetésen és történelmi visszapillantáson kívül a szlovéniai, a második kötet a magyarországi vizsgálat eredményeit foglalja össze. Mindkét kötet a nemzetiségek fejlődését előmozdítani hivatott javaslatcsoporttal zárul.

A közös kutatás tudományos jelentősége nyilvánvaló, nem kisebb azonban a politikai jelentősége sem, különösen, ha valóra válik, amit *Garamvölgyi József* a kötethez fűzött előszavában ígért: „Szándékaink szerint ez a közös kutatás és publikáció csak első lépés egy hosszabb távú és szélesebb körű tudományos együttműködésben amelynek célja a Kelet-Közép-Európában élő népek és nemzetiségek jobb megismerése, a még közöttük lévő ellentétek feloldása, a megértés és barátság erősítése az azonos sorsú, együtt élő és egymásra utalt nemzetek és nemzeti kisebbségek között.”

Zircz Péter

